

KOMUNIKAT Z KONFERENCJI: „MUNDUROWI I CYWILE
– SPOŁECZNO-GOSPODARCZE RELACJE NA ZIEMIACH
POLSKICH NA PRZESTRZENI WIEKÓW” –
SOBÓTKA, 19–21 V 2017 R.

19–21 V 2017 r. odbyły się coroczne Wrocławskie Spotkania z Historią Gospodarczą. Tym razem temat przewodni obrad brzmiał: „Mundurowi i cywile – społeczno-gospodarcze relacje na ziemiach polskich na przestrzeni wieków”. Miejszem obrad ponownie stała się malownicza „Villa Sobótka”, goszcząca ten cykl już w 2016 r. XII odsłona tej cieszącej się wielkim uznaniem serii spotkań konferencyjnych jak co roku przyciągnęła zarówno wielu stałych bywalców, jak też nowych gości z całego kraju i niemalże wszystkich liczących się ośrodków badawczych.

Konferencja została zorganizowana przez wrocławskie środowisko historii gospodarczej z Instytutu Historycznego Uniwersytetu Wrocławskiego, Katedry Filozofii i Historii Gospodarczej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu oraz wrocławskiego Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej.

Temat konferencji został celowo zarysowany szeroko, aby można było zgromadzić uczonych różnych epok i specjalności, i w ten sposób wskazać na różnorodność kontekstów historycznych oraz możliwości badawczych.

Wystąpiło 55 prelegentów z 23 ośrodków badawczych z całego kraju. W niniejszym komunikacie możliwe jest wskazanie tylko na niektóre wystąpienia, które wydają się szczególnie interesujące ze względu na sposób ujęcia tematu. Jako pierwszy wygłosił swój referat Wojciech Morawski (Szkoła Główna Handlowa w Warszawie), który na szerszym tle przedstawił: „Powszechny obowiązek służby wojskowej – kontekst polityczny i społeczny”. W jakimś sensie nawiązywał do tego wystąpienia drugi referat pt. „Garnizon Środy Śląskiej i jego znaczenie dla życia miasta”, autorstwa Rościława Żerelika (Uniwersytet Wrocławski), który uwidocznił zależności między magistratem a stacjonującą na jego terenie jednostką wojskową oraz obopólne korzyści z tego faktu wynikające.

Niezwykle ciekawy referat: „Cywilna administracja podczas III Powstania Śląskiego – między działaniami wojskowymi a służbą

społeczeństwu” przedstawił Dawid Keller (Muzeum w Rybniku). Zarysował w nim początki administracji polskiej podczas trwania ostatniego z powstań śląskich oraz sposób jej funkcjonowania.

Po przerwie, w sesji poświęconej chronologicznie czasom po II wojnie światowej, Aleksandra Arkusz (Uniwersytet Jagielloński) zaprezentowała ustalenia na temat stosunku Armii Czerwonej i wojsk wewnętrznych NKWD do ludności cywilnej na ziemiach polskich w ostatnich latach II wojny światowej, Jakub Kuśnierz (Uniwersytet Wrocławski) przedstawił zaś referat „Trudna koegzystencja – Pilawskie Zakłady Przemysłu Odzieżowego a Armia Czerwona 1945–1947”. Następnie wystąpił Zygmunt Woźniczka z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach z referatem „Żołnierze-górnicy – między wojskiem, gospodarką a ideologią 1949–1959”. W tej części konferencji Adriana Merta-Staszczak (Politechnika Wroclawska) omówiła rolę żołnierzy przy odbudowie i zabezpieczaniu zabytków na Dolnym Śląsku, a Sylwia Straszak-Chandocha (Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu) – znaczenie armii w zasiedlaniu Dolnego Śląska w latach 1945–1956. Po nich relacje Armii Czerwonej z mieszkańcami południowo-zachodniej Polski omówił Robert Klementowski (IPN Oddział we Wrocławiu), a Bartosz Kruk, również z wrocławskiego Oddziału IPN, przedstawił wystąpienie o kolejarzach na Dolnym Śląsku tuż po II wojnie światowej. Natomiast Bohdan Nesterek ze Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie przeniósł słuchaczy w XXI w. i przedstawił aktualny temat pt. „Rola współczesnych formacji ochotniczych na Ukrainie w wojnie rosyjsko-ukraińskiej 2014–2017”.

Po przerwie kolejna sesja poświęcona została czasom II Rzeczypospolitej. W jej ramach swoje referaty wygłosili: Roman Masyk (Uniwersytet Lwowski), który opisał udział gospodarki Galicji Wschodniej przy zaopatrywaniu Wojska Polskiego w tym okresie, oraz Anna Jarosz ze Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, która omówiła zaopatrzenie emerytalne zawodowych żołnierzy w II RP. Następnie Marcin Szymański (Uniwersytet Łódzki) i Mariusz Relich (Uniwersytet Wrocławski) przedstawili wpływ wojska w dwudziestoleciu międzywojennym na – pierwszy – rozwój elektryfikacji w kraju, a drugi – motoryzację i postęp w tej dziedzinie. Do tematyki tego ostatniego wystąpienia nawiązał Tomasz Przerwa z Uniwersytetu Wrocławskiego, który dla kontrastu przedstawił wpływ niemieckich kręgów wojskowych na projektowanie i modernizację dróg krajowych i autostrad na Dolnym Śląsku. W referacie tym wykorzystano niezwykle cenne materiały źródłowe Dyrekcji Autostrad Rzeszy i Generalnego Inspektora ds. Niemieckiego Drogownictwa.

W drugim dniu obrad, w trakcie pierwszej z sesji wygłoszono referaty na temat poszczególnych służb państwowych oraz urzędów powiązanych

w istotny sposób z wojskiem lub zmilitaryzowanych. W tej części swoje referaty prezentowali m.in.: Elżbieta Słabińska (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach) mówiąca o służbie leśnej w II RP i relacjach z ludnością, Dariusz Przybytek (Uniwersytet Wrocławski) i Beata Konopska (Uniwersytet Marii Curii-Skłodowskiej w Lublinie), którzy na różnych przykładach pokazali blaski i cienie kartograficznej współpracy służb cywilnych i wojskowych, a Krzysztof Popiński (Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu) pokazał ewolucję wyższego szkolnictwa wojskowego w Polsce w latach 1908–2017.

Po przerwie referenci zajęli się historią Polski w okresie PRL. W tej grupie wystąpił, którą otworzył Dariusz Jarosz z Instytutu Historii PAN w Warszawie z tematem „Służba wojskowa w PRL jako problem badawczy”, wystąpili m.in.: Grzegorz Miernik (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach), który poruszył problematykę społecznego odbioru inwazji wojsk Układu Warszawskiego na Czechosłowację w 1968 r. oraz udziału w tej operacji oddziałów LWP, a także Grażyna Trzaskowska (Archiwum Państwowe we Wrocławiu), referująca zagadnienie zaopatrzenia LWP w mięso na tle całej gospodarki mięsnej w Polsce w latach 1945–1956. Kwestię działalności budowlanej na rzecz gospodarki narodowej w PRL i udziału w niej jednostek Pomorskiego Okręgu Wojskowego poruszył Jakub Kujawa (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy), a Piotr Franaszek (Uniwersytet Jagielloński) przedstawił stan badań nad Służbą Bezpieczeństwa w Krakowie oraz jej działalnością w krakowskich zakładach pracy w czasie tzw. karnawału „Solidarności”. Problematyce więzień i służby więziennej w Wielkopolsce poświęcił swą prezentację Jan Miłosz (Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu).

Po kolejnej przerwie, w sesji poświęconej tematyce szeroko rozumianych relacji świata cywili i wojskowych w XX i XXI w., wystąpili m.in.: Robert Andrzejczyk (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), który mówił o tzw. długu reliefowym Polski wobec Norwegii po I wojnie światowej, Jacek Wójcik (Uniwersytet Wrocławski), prezentujący przywileje wypożyczkowe dla funkcjonariuszy nazistowskich w III Rzeszy, oraz Regina Pacanowska (Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu), która mówiła o rewitalizacji terenów powojkowych i związanych z tym problemach w działalności samorządowej w makroregionie wielkopolskim po 1989 r.

W tej samej sesji Joanna Jaroszyk-Pawlukiewicz (Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu) poruszyła ciekawą tematykę przepływu informacji między zwykłymi obywatelami a służbami mundurowymi w III RP. Informacje nierzadko bywały utajniane i obywatele nie mieli szans na ich poznanie, ponieważ służby mundurowe generalnie

nadużywały w uzasadnianiu nieudzielania informacji argumentu o bezpieczeństwie publicznym.

W ostatniej części sobotnich obrad, odnoszącej się do historii Polski w okresie międzywojennym i w czasie II wojny światowej, Bogusław Marks (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie) omówił stosunki gospodarcze panujące we wrześniu 1939 r. w Łodzi, a Jan Gapys (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach) pokazał wpływ dobrowolnych datków ludności na finansową kondycję Armii Krajowej w czasie okupacji. Edyta Majcher-Ociesa, z tej samej uczelni, dokonała analizy finansowania policji komunalnej w Sosnowcu w pierwszym półroczu 1919 r., a Cecylia Leszczyńska (Wydział Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Warszawskiego) przedstawiła w swym bardzo interesującym referacie funkcjonowanie służb celnych II RP. O służbach celnych w II RP mówiła również Małgorzata Łapa (Uniwersytet Łódzki).

W trzecim i ostatnim dniu konferencji dominowały tematy bardziej szczegółowe, ułożone chronologicznie szerzej niż tylko w XX i XXI w. Wśród referentów m.in. Aleksandra Ziober (Uniwersytet Wrocławski) przestawiła „Sapieżyński dokument majątkowy z początku XVIII w. jako źródło do dziejów gospodarczych i społecznych”, po niej Patrycja Ziomek (Uniwersytet Wrocławski) omówiła zagadnienie „Uzdrowiska sudeckie wobec postanowień I konwencji genewskiej”, a Olga Świerkot, także z tejże uczelni, zanalizowała „Inwentarz dóbr Lubomirskich jako źródło do badań posiadłości ziemskich rodziny u schyłku czasów saskich”.

Wśród innych wystąpień wygłoszonych tego dnia warto wspomnieć referat Rafała Igielskiego (Uniwersytet Wrocławski), który w sposób interesujący przedstawił potencjał gospodarczy Rosji Sowieckiej w wojnie z Polską w latach 1919–1920, i równie ciekawe wystąpienie Kacpra Manikowskiego, również z tejże uczelni, który przybliżył słuchaczom temat „Rozruchy z sierpnia 1923 r. na ziemi noworudzkiej”.

Niedzielne obrady zakończyły się w południe, a słowo końcowe wygłosił główny organizator – profesor Tomasz Głowiński, który podziękował zebranym za tak liczne przybycie.

Omawiana konferencja to wydarzenie niewątpliwie ciekawe i bogate w fachowe ujęcia badawcze, tak analityczne, jak syntetyczne. Jej podsumowaniem będzie mająca się ukazać jeszcze w tym roku dwutomowa publikacja prezentowanych w Sobótce tekstów. Stanowić ona będzie XII edycję serii wydawniczej Wrocławskich Spotkań z Historią Gospodarczą, prezentującej od lat szeroki przekrój polskich badań nad historią gospodarczą i społeczną.

Patrick Starczewski